

Małgorzata Przeniosło (UNIwersYTET JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7487-9976>

Marek Przeniosło (UNIwersYTET JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7387-8530>

Profesorowie Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1918–1939¹ DOI:10.25951/4486

STRESZCZENIE

Tekst jest analizą wybranych elementów z życiorysów profesorów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Grupa ta liczyła w sumie 48 osób. Zarysowano portret zbiorowy profesorów, przy czym największy akcent położono na kwestie ich wykształcenia, zdobyte stopnie naukowe, dorobek publikacyjny i drogę zawodową uwieńczoną uzyskaniem katedry. Autorzy zwrócili uwagę również na inne wątki z życiorysu analizowanej grupy: miejsce urodzenia, pochodzenie społeczne, sytuację rodziną, także ewentualne zaangażowanie społeczne i polityczne. Analiza danych biograficznych wykazała, że większość przyszłych profesorów urodziła się na terenie Galicji, najliczniejsza była grupa osób urodzonych w rodzinach urzędniczych i nauczycielskich (po 10 osób). Profesorowie Wydziału Lekarskiego, na tle kierujących katedrami na innych wydziałach Uniwersytetu Jagiellońskiego, byli grupą wyróżniającą się wyraźną preferencją przy wyborze miejsca studiów, uzyskania doktoratu, następnie przeprowadzenia procedury habilitacyjnej i ostatecznie uzyskania katedry. Większość z nich każde z tych osiągnięć zrealizowała na jednej uczelni – w tym wypadku na Uniwersytecie Jagiellońskim. Takich osób w sumie było 29. Katedry otrzymywano zwykle w wieku 35–45 lat. Do najaktywniejszych

¹ W tekście wykorzystano materiały źródłowe zgromadzone podczas realizacji grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki: *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej*, nr 0062/NPRH4/H1a/83/2015. Efektem grantu będzie publikacja składająca się z sześciu tomów (oddzielny tom poświęcony każdemu z uniwersytetów funkcjonujących w Drugiej Rzeczypospolitej).

naukowo należy zaliczyć Odon Bujwida, Emila Godlewskiego, Walerego Jaworskiego, Leona Marchlewskiego i Leona Wachholza.

SŁOWA KLUCZOWE: historia medycyny, historia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

SUMMARY

Professors of the Faculty of Medicine at the Jagiellonian University in 1918–1939

The paper is an analysis of selected elements from the biographies of the professors of the Faculty of Medicine at the Jagiellonian University. The group consisted of 48 persons in total. It is an outline of their collective portrait with the greatest emphasis placed on their education, consecutively obtained academic degrees, publishing achievements, and professional career crowned with obtaining a professorial chair. The authors also drew attention to other threads from the biographies of the analyzed group: place of birth, social background, family situation, and possible social and political involvement. The analysis of biographical data showed that most of the future professors were born in Galicia, the largest group born into clerical and teacher families (10 people each). Compared to the chairs of other faculties at the Jagiellonian University, the professors of the Faculty of Medicine were a group that distinguished themselves with a clear preference for choosing a place to study, obtaining a doctorate, then carrying out the habilitation procedure, and finally obtaining the chair. Most of them achieved each of these at one university – in this case, the Jagiellonian University. There were 29 such people in total. Professorial chairs were usually obtained at the age of 35–45. The most scientifically active were Odon Bujwid, Emil Godlewski, Walery Jaworski, Leon Marchlewski, and Leon Wachholz.

KEYWORDS: history of medicine, history of the Jagiellonian University.

Wprowadzenie

Tekst jest analizą wybranych elementów z życiorysów profesorów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Zarysowano w nim portret zbiorowy profesorów, przy czym największy akcent położono na kwestie ich wykształcenia, zdobyte stopnie naukowe, dorobek publikacyjny i drogę zawodową uwieńczoną uzyskaniem katedry. Autorzy zwrócili uwagę również na inne wątki z życiorysu analizowanej grupy: miejsce urodzenia, pochodzenie społeczne, sytuację rodzinną, także ewentualne zaangażowanie społeczne i polityczne.

Wydział Lekarski w okresie międzywojennym był jednym z pięciu wydziałów funkcjonujących na UJ (oprócz Wydziału Filozoficznego, Wydziału Prawa, Wydziału Teologicznego i Wydziału Rolniczego). Każdy z nich, poza utworzonym

w 1923 r. Wydziałem Rolniczym, istniał już przed 1918 r. W przeanalizowanej grupie znajduje się 48 profesorów², którzy w okresie międzywojennym kierowali katedrami na Wydziale Lekarskim³. Mogli oni być zatrudnieni w charakterze profesorów nadzwyczajnych lub otrzymać bardziej prestiżową profesurę zwyczajną. Część profesorów, którzy kierowali katedrami w okresie międzywojennym, nominacje profesorskie otrzymała jeszcze przed 1918 r., niektórzy nawet pod koniec XIX w.

W ramach Wydziału Lekarskiego funkcjonowało kilkanaście katedr, ich profil nieraz ulegał modyfikacji, dochodziło do łączenia, tworzenia nowych lub do likwidacji poszczególnych struktur (ostateczną decyzję w tym zakresie podejmowało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego). Trzeba zwrócić uwagę, że oprócz katedr typowo medycznych, takich jak np. Katedra Chirurgii, Katedra Okulistyki czy Katedra Położnictwa i Ginekologii, w ramach wydziału istniały też katedry okołomedyczne lub pokrewne, m.in. Katedra Historii Rozwoju Człowieka i Biologii Ogólnej, Katedra Farmakognozji, Katedra Chemii Lekarskiej, Katedra Medycyny Sądowej, Katedra Historii i Filozofii Medycyny, Katedra Wychowania Fizycznego. Zatrudniona w nich kadra często miała wykształcenie niemedyczne lub poza medycyną kształciła się dodatkowo w innym zakresie⁴.

Analizę życiorysów profesorów Wydziału Lekarskiego UJ przeprowadzono na podstawie bogatego materiału, głównie dokumentów zgromadzonych w archiwach krajowych i zagranicznych. Podstawa źródłowa ustaleń zawartych w tekście znajduje się w bibliografii zamieszczonej w końcowej części tekstu (tu umieszczono także podstawowe pozycje literatury przedmiotu). Ze względu na obszerność zamieszczonej bazy źródłowej rozważania przedstawione w tekście zasadniczym nie będą w przypisach posiadać odwołań do pozycji ze wspomnianego wykazu.

² Wśród nich znajdowali się wyłącznie mężczyźni. W skali całego UJ w okresie międzywojennym katedrami kierowały tylko dwie kobiety: specjalizująca się w filologii indyjskiej Helena Willman-Grabowska i kierująca Katedrą Botaniki Farmaceutycznej Jadwiga Wołoszyńska.

³ Na uniwersytetach w okresie międzywojennym zatrudniano także inne kategorie profesorów: tytularnych, honorowych, kontraktowych, także zastępców profesorów. Nie kierowali oni jednak katedrami lub kierowali nimi tylko tymczasowo. Osoby takie nie będą przedmiotem analizy.

⁴ Każdy profesor Wydziału Lekarskiego poza katedrą kierował przypisanymi do niej Kliniką lub Zakładem (np. do I Katedry Chorób Wewnętrznych przypisana była I Klinika Chorób Wewnętrznych; do Katedry Medycyny Sądowej – Zakład Medycyny Sądowej).

Miejsce urodzenia

Miejsce urodzenia na ogół nie miało charakteru przypadkowego, najczęściej wiązało się z dłuższym zamieszkiwaniem rodziny na jakimś terenie. Jest to zatem element dość istotny w życiorysie, biorąc pod uwagę to, że analizowane osoby zwykle przebywały w danej miejscowości i regionie również w okresie dzieciństwa, nieraz także młodości. Przynajmniej pośrednio ten fakt mógł wpływać na przebieg dalszej drogi życiowej.

Spośród 48 profesorów Wydziału Lekarskiego UJ najliczniejsza grupa urodziła się na terenie Galicji, było ich w sumie 28 (58,3%). Zdecydowaną przewagę wśród nich miały osoby z Galicji Zachodniej – 22, w przypadku Galicji Wschodniej było ich tylko 6. Wśród 22 osób z Galicji Zachodniej połowa (11) urodziła się w Krakowie (wśród 6 osób z Galicji Wschodniej 2 urodziły się we Lwowie). Liczna grupa przyszłych profesorów pochodziła z Królestwa Polskiego, urodziło się tam 11 osób (w tym 3 w Warszawie). Stosunkowo silną reprezentację mieli też urodzeni w Rosji (bez Królestwa) – było ich 7. Wśród nich znajdowały się osoby, które przyszły na świat na byłych ziemiach polskich (np. 2 osoby w Wilnie), jak i na terenach położonych w głębi cesarstwa (np. Kazimierz Karaffa-Korbut, syn zesłańca na Syberię). Niewielu przyszłych profesorów, gdyż tylko 2, urodziło się na obszarze zaboru pruskiego.

Przytoczone dane można odnieść do informacji na temat wszystkich profesorów UJ. Na 210 osób, które w okresie międzywojennym kierowały na tej uczelni katedrami, na terenie Galicji urodziły się 124 (59,0%), w tym 95 w Galicji Zachodniej i 29 w Galicji Wschodniej; Królestwo Polskie miało 49 reprezentantów; w Rosji (bez Królestwa) na świat przyszło 18 osób. Zabór pruski miał 8 reprezentantów, poza tym pojedyncze osoby urodziły się na innych terenach: 5 osób na obszarze monarchii austro-węgierskiej (bez Galicji), 2 w Niemczech (bez zaboru pruskiego) i po 2 we Francji i w Wielkiej Brytanii. Generalnie więc dane dotyczące miejsca urodzenia profesorów Wydziału Lekarskiego w odniesieniu do takich informacji dla całego UJ, biorąc pod uwagę proporcje, były bardzo zbliżone.

Pochodzenie społeczne

Na wybór drogi życiowej znaczący wpływ miało pochodzenie społeczne. Chodzi tu szczególnie o status materialny danej rodziny i w związku z tym łatwiejszą możliwość kształcenia oraz pewien klimat, jaki istniał w niektórych środowiskach (np. w rodzinach inteligenckich) sprzyjający chociażby podjęciu studiów wyższych. Oczywiście nieodzowne były tu predyspozycje poszczególnych osób pozwalające na realizację wybranej drogi zawodowej.

W przypadku przyszłych profesorów Wydziału Lekarskiego UJ, biorąc pod uwagę zawód wykonywany przez ich ojców, największą grupę tworzyli synowie nauczycieli i urzędników. Obie grupy liczyły po 10 osób (a więc po 20,8%). Wśród urzędników znajdowali się oczywiście pracownicy różnego szczebla. W przypadku nauczycieli możemy dodatkowo wyodrębnić spośród nich nauczycieli akademickich, tych było 4 (ojcowie Emila Godlewskiego, Wincentego Łepkowskiego, Aleksandra Rosnera i Leona Wachholza). Dość liczną grupę tworzyli potomkowie ziemian (do tej grupy wliczono także dzierżawców majątków ziemskich i administratorów dóbr), było ich 7. Synów osób wykonujących zawody prawnicze było 4, inżynierów – 3, kupców – 2, farmaceutów – 2, duchownych – 2 (duchowny unicki i duchowny kalwiński). Po jednym przedstawicielu miały osoby, których ojcowie pracowali w zawodzie: weterynarza, agronoma, kolejarza, księgarza – wydawcy, jubilera, cukiernika. Jeden z ojców był zamożnym włościaninem, jednak w tym wypadku warto zwrócić uwagę, że z kolei jego matka pochodziła z rodziny zubożałej szlachty. W przypadku jednego profesora dysponujemy dość enigmatyczną informacją o ojcu, wiemy tylko, że był właścicielem realności we Lwowie.

Warto zwrócić uwagę na bardzo skromną reprezentację tych przyszłych profesorów Wydziału Lekarskiego, których ojcowie wykonywali zawód lekarza. Faktycznie dotyczy to tylko Aleksandra Rosnera – jego ojciec, Antoni Rosner, był profesorem dermatologii na UJ. Jak wcześniej wspomniano, wśród zawodów reprezentowanych przez ojców profesorów znajdował się też weterynarz (ojciec Jana Olbrychta) i 2 farmaceutów (ojcowie Witolda Witanowskiego i Januarego Zubrzyckiego).

Liczna grupa ojców – urzędników widoczna jest także w gronie wszystkich profesorów UJ. Na 210 osób urzędnikami było 39 spośród nich (18,6%), kolejne miejsce zajmowali ojcowie – ziemianie i dzierżawcy majątków ziemskich (37), nauczyciele (25), lekarze i farmaceuci (19), inżynierowie (18), przedstawiciele zawodów prawniczych (17) i włościanie (16).

Studia wyższe, studia uzupełniające

Zdecydowana większość profesorów Wydziału Lekarskiego ukończyła UJ. Krakowska uczelnia była jedyną lub jedną z uczelni macierzystych dla 30 spośród nich (62,5%). Kolejną grupę, ale wyraźnie mniejszą, stanowiły osoby, które studia wyższe realizowały na uczelniach rosyjskich – 10 osób, wśród nich 3 na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim i 3 na Cesarskiej Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu. Kilka osób studiowało na uczelniach niemieckich (wśród nich na Uniwersytecie w Monachium i Uniwersytecie w Berlinie) oraz szwajcarskich (m.in. na Uniwersytecie w Zurychu). Analizując życiorysy profesorów wszystkich polskich uniwersytetów w okresie międzywojennym, można zauważyć liczne przypadki zmiany miejsca studiów, nieraz nawet kilkukrotne. Niektórzy zmieniali uczelnie nawet 4–5 razy. W przypadku interesującej nas grupy profesorów Wydziału Lekarskiego tego typu praktyka była rzadsza, jednak także się zdarzała, np. Witold Gądzikiewicz najpierw studiował na szwajcarskich uniwersytetach we Fryburgu i w Zurychu, następnie na Uniwersytecie w Odesie; Brunon Nowakowski zdobywał wiedzę na Uniwersytecie w Lipsku i Uniwersytecie w Monachium; Władysław Szumowski na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie we Lwowie. W przypadku niektórych osób zmiana miejsca studiów wiązała się ze zmianą kierunku studiów.

Zjawiskiem często spotykanym u przyszłych profesorów uczelni akademickich w Drugiej Rzeczypospolitej było podejmowanie studiów uzupełniających. W szerokim zakresie było to widoczne także w przypadku interesującego nas Wydziału Lekarskiego UJ. Przykładowo wspomniany już Brunon Nowakowski po odbyciu „tradycyjnych” studiów dokszałcał się na Uniwersytecie Harvarda w Bostonie i Uniwersytecie Johnsa Hopkinsa w Baltimore; z kolei Julian Ignacy Nowak zorganizował całą serię wyjazdów na studia uzupełniające, realizował je w Pradze, w Monachium, w Heidelbergu, we Frankfurcie nad Menem i w Paryżu (w tym ostatnim mieście odbył rok studiów w Instytucie Pasteura). Studia uzupełniające w przypadku lekarzy zwykle wiązały się z zaangażowaniem w klinikach uniwersyteckich (lub uniwersyteckich laboratoriach), wówczas w pewnym zakresie można je także uznać za specyficzny rodzaj staży naukowych. Wyjazdy do ośrodków zagranicznych dawały możliwość zapoznania się z nowymi metodami leczenia, z nowoczesnym sprzętem, stwarzały szansę na bliższy kontakt z utytułowanymi profesorami.

Praca zawodowa przed otrzymaniem katedry

Droga zawodowa przed objęciem katedry profesorskiej zwykle wiązała się z zatrudnieniem na niższych stanowiskach akademickich. Oczywiście nie musiał to być angaż na uczelni, na której dana osoba otrzymała katedrę. Zatrudnienie w szkole wyższej nie musiało też być jedynym miejscem, gdzie przed nominacją profesorską pracowała dana osoba. Zdecydowana większość kierujących katedrami na Wydziale Lekarskim UJ wcześniej związana była zawodowo z tą uczelnią. Pracowali tu na stanowiskach demonstratorów, asystentów, rzadziej adiunktów. Zdecydowana większość po przeprowadzeniu procedury habilitacyjnej otrzymywała angaż na stanowisku docenta. Docentura zwykle nie wiązała się jednak z etatowym zatrudnieniem, dawała jedynie możliwość prowadzenia zajęć zleconych. Nieraz mogła być połączona z etatem asystenta lub adiunkta (osoba taka z tytułem docenta pracowała wówczas na stanowisku asystenta lub adiunkta). Prowadzący zajęcia zlecone jako docenci ze względów finansowych szukali zwykle stałego zatrudnienia poza uczelnią – w przypadku lekarzy mogła to być praca w szpitalnictwie, przychodniach lekarskich lub praktyka prywatna. Poza docenturą, ewentualnie zatrudnieniem na etacie asystenta czy adiunkta, na uczelni można też było otrzymać nominację na profesora tytularnego (nadzwyczajnego lub zwyczajnego), ci jednak także najczęściej mogli prowadzić tylko zajęcia zlecone, poza tym nie mieli własnych katedr.

Wśród profesorów Wydziału Lekarskiego większość stanowiły osoby, które już przed otrzymaniem tu katedry związane były zawodowo z UJ. Niektórzy mieli jednak także doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią krakowską. Taką osobą był chociażby fizjolog Napoleon Cybulski, który po studiach w Cesarskiej Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu został tam asystentem (pracował wówczas pod kierunkiem wybitnego fizjologa rosyjskiego (gruzińskiego) Iwana Tarchanowa)⁵. Z kolei chirurg Bronisław Kader po skończeniu studiów na Uniwersytecie w Dorpacie został asystentem na tamtejszym Wydziale Lekarskim, następnie jako asystenta zatrudniono go w Niemczech na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu we Wrocławiu.

⁵ Cybulski katedrę na UJ otrzymał w 1885 r. Współpraca i przyjaźń obu uczonych była tak silna, że po opuszczeniu katedry w Petersburgu Tarchanow wraz z żoną Polką przeprowadził się do Krzeszowic pod Krakowem, tu zmarł w 1908 r.

Doktorat, habilitacja, katedra

Profesorowie Wydziału Lekarskiego, na tle kierujących katedrami na innych wydziałach UJ, byli grupą wyróżniającą się wyraźną preferencją przy wyborze miejsca studiów, uzyskania doktoratu, następnie przeprowadzenia procedury habilitacyjnej i ostatecznie uzyskania katedry. Większość z nich każde z tych osiągnięć zrealizowała na jednej uczelni – w tym wypadku na UJ. Takich osób w sumie było 29. Bezpośrednio wynikało to z polityki zatrudnieniowej Wydziału Lekarskiego, większe szanse na angaż mieli miejscowi wychowankowie. W przypadku innych Wydziałów UJ, ale także innych uniwersytetów, droga naukowa i zawodowa profesorów była bardziej zróżnicowana.

Przed 1918 r., a w pewnej skali także jeszcze w okresie międzywojennym (szczególnie w pierwszych latach niepodległości), zdarzało się, że osoba, której powierzano kierowanie katedrą uniwersytecką, nie miała doktoratu i habilitacji lub tylko habilitacji (nieraz miała habilitację, a nie była doktorem). W poszczególnych dyscyplinach, w zależności od ich specyfiki, wyglądało to różnie. W przypadku Wydziału Lekarskiego UJ tylko jeden z międzywojennych profesorów nie miał doktoratu (Odon Bujwid), ośmiu nie przechodziło procedury habilitacyjnej (Odon Bujwid, Napoleon Cybulski, Kazimierz Karaffa-Korbut, Kazimierz Kostanecki, Józef Łazarski, Ernest Maydell, Witold Orłowski, Jan Piltz)⁶. W ich przypadku o nominacji najczęściej decydowało duże doświadczenie praktyczne i dotychczasowe osiągnięcia zawodowe. Do takich osób trzeba zaliczyć chociażby niezwykle cenionego w naukowym środowisku medycznym Napoleona Cybulskiego. Wśród polskich lekarzy był pionierem elektroencefalografii i endokrynologii, jako pierwszy zainteresował się elektrokardiografią. Niektóre jego badania należały do pionierskich nie tylko na ziemiach polskich, lecz także w skali światowej (współodkrywca adrenaliny).

Warunkiem objęcia katedry było wcześniejsze jej zwolnienie przez poprzednika (gdy ten przechodził na emeryturę, zmarł lub też zmienił miejsce pracy), ewentualnie zaistnienie sytuacji, gdy katedra była strukturą nowo utworzoną. Katedry obejmowali zwykle ludzie relatywnie młodzi. W skali kraju w okresie międzywojennym osoby po raz pierwszy otrzymujące nominacje profesorskie⁷ liczyły najczęściej 35–45 lat; podobnie było w przypadku interesującego nas Wydziału

⁶ Na 210 międzywojennych profesorów UJ (a więc łącznie z profesorami Wydziału Lekarskiego) procedury habilitacyjnej nie przechodziło 37 spośród nich.

⁷ Także w przypadku kierujących katedrami po 1918 r., ale mających nominacje wcześniejsze.

Lekarskiego UJ. Zdarzały się jednak także mianowania osób młodszych, nawet przed 30 rokiem życia. Dotyczyło to trzech profesorów Wydziału Lekarskiego: Józefa Łazarskiego (28 lat), Kazimierza Kostaneckiego (29 lat) i Leona Wachholza (29 lat). W przypadku wszystkich polskich uniwersytetów rekordzistą, jeśli chodzi o wiek, w którym doszło do pierwszej nominacji profesorskiej, był historyk Stanisław Smolka. W 1876 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1880 r. profesorem zwyczajnym na UJ (ze względu na pogorszenie stanu zdrowia w 1904 przeszedł na emeryturę). Mianowanie na profesora nadzwyczajnego na UJ otrzymał w wieku 22 lat, co było sytuacją wyjątkową i niezwykle rzadką w skali europejskiej. Smolka w 1919 r. otrzymał nominację na profesora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i katedrą na tej uczelni kierował do śmierci w 1924.

Aktywność naukowa

Ocena aktywności naukowej poszczególnych profesorów nie jest zadaniem łatwym. Pewnym wskaźnikiem może być liczba ich publikacji, ocena tychże przez środowisko, w przypadku artykułów także ranga czasopism, w których się ukazały. Dorobek niektórych osób był dość skromny, ograniczał się do kilkunastu pozycji, w tym w większości mających charakter przyczynkowski. Nieraz widoczna wcześniej aktywność publikacyjna znacznie słabła po otrzymaniu katedry. W dorobku części osób dominowały teksty zamieszczane w polskich periodykach. Nierzadko ograniczenie aktywności publikacyjnej wynikało z pełnienia funkcji organizacyjnych na uczelni. Do profesorów Wydziału Lekarskiego, których dorobek naukowy uznać można za znaczący, trzeba zaliczyć szczególnie: Odonu Bujwida, Emila Godlewskiego, Walerego Jaworskiego, Leona Marchlewskiego i Leona Wachholza; aktywni publikacyjnie byli również: Tadeusz Browicz, Napoleon Cybulski, Kazimierz Karaffa-Korbut, Ksawery Lewkowicz, Witold Orłowski, Janusz Supniewski, Franciszek Walter i Witold Witanowski. Oczywiście ocena danej osoby tylko przez pryzmat publikacji ma pewne słabości, w przypadku lekarzy ważne były także ich praktyczne umiejętności. Na tym polu uzyskiwali oni doskonałość zawodową nieraz niezależnie od aktywności publikacyjnej.

Pomocny przy określaniu pozycji naukowej danej osoby może też być fakt członkostwa w prestiżowych instytucjach naukowych, krajowych i zagranicznych. W przypadku struktur krajowych za szczególnie cenione uważano członkostwo w Akademii Umiejętności (AU) / Polskiej Akademii Umiejętności (PAU).

Na 48 profesorów Wydziału Lekarskiego do wybuchu II wojny światowej status członka korespondenta lub członka czynnego miało 24 spośród nich⁸. Biorąc pod uwagę Wydziały Lekarskie na innych międzywojennych polskich uniwersytetach, była to liczba znacząca. Niektórzy pełnili ważne funkcje w ramach Akademii, najaktywniejszy był tu niewątpliwie Kazimierz Kostanecki – sekretarz generalny PAU (1919–1921), wiceprezes (1927–1929), następnie prezes Akademii (1929–1930).

Umiejętnością, która ułatwiała zafunkcjonowanie w większej skali w środowisku naukowym, była znajomość języków obcych. Pozwalała ona na zapoznanie się z najnowszą literaturą przedmiotu, przede wszystkim jednak dawała możliwość publikacji poza krajem własnych tekstów naukowych (także w polskich periodykach w językach obcych). W przypadku większości profesorów UJ dysponujemy informacjami na temat ich znajomości języków obcych, pochodzą one z różnego rodzaju uczelnianych ankiet personalnych. Wprawdzie do tych danych podchodzić należy ostrożnie, jednak w większości wypadków deklaracje indywidualne wydają się wiarygodne (w przypadku braku deklaracji indywidualnej potrzebne informacje zwykle udało się pozyskać z innych źródeł). Ze względu na funkcjonowanie uczelni krakowskiej przed 1918 r. na terenie wchodzącym w skład monarchii austro-węgierskiej prawie wszyscy profesorowie UJ deklarowali znajomość języka niemieckiego. W przypadku Wydziału Lekarskiego informacje o tym mamy w odniesieniu do 46 na 48 profesorów. Kolejnym pod względem znajomości był język francuski; posługiwały się nim 34 osoby. Znajomość języka rosyjskiego i angielskiego deklarowało po 15 profesorów, już wyraźnie mniej włoskiego – 5 osób. W skali całej uczelni na 210 profesorów umiejętność posługiwania się językiem angielskim miało 75 osób (o tylu osobach dysponujemy takimi informacjami), rosyjskiego – 70, a włoskiego – 42. W deklaracjach najczęściej podawaną przez profesorów Wydziału Lekarskiego liczbą języków obcych, którymi władali, były 2 lub 3. Zdarzały się jednak także osoby, które posługiwały się ich większą liczbą, za poliglotę można uznać np. kierującego Katedrą Higieny Odoną Bujwida – wiadomo, że znał języki: niemiecki, francuski, angielski, rosyjski i włoski, bardzo dobrze opanował także esperanto (był propagatorem tego języka). W przypadku niektórych profesorów dysponujemy informacjami o perfekcyjnej znajomości języków obcych, także posiadaniu z tym związanych dodat-

⁸ Początkowo członkostwa AU/PAU nie otrzymywały osoby specjalizujące się w medycynie. Wydział Lekarski w ramach PAU utworzono dopiero w 1930 r. (w latach 1920–1930 medycy mogli działać w Akademii Nauk Lekarskich). Przed 1930 r. w przypadku profesorów Wydziału Lekarskiego członkostwo w AU/PAU mogły posiadać osoby o specjalizacjach innych niż lekarskie lub takie, które łączyły specjalizację lekarską z inną.

kowych umiejętności. Przykładem może być Kazimierz Kostanecki, uznawany za wybitnego mówcę nie tylko przy posługiwaniu się językiem polskim, lecz także niemieckim i francuskim; dzięki darowi krasomówczemu nazywano go „złotoustym”.

Funkcje pełnione na uczelni

Oprócz aktywności naukowej i realizacji obowiązków dydaktycznych niektórzy z profesorów Wydziału Lekarskiego angażowali się także w działalność organizacyjną na uczelni. Najbardziej prestiżowy był wybór na funkcję rektora, a na poziomie wydziału – na funkcję dziekana. Kadencja rektora przed rokiem akademickim 1933/34 trwała 12 miesięcy, od tego momentu 3 lata. Dziekanów przez cały okres międzywojenny (podobnie jak przed 1918 r.) wybierano na kadencje roczne. Oczywiście na funkcję rektora, prorektora, dziekana i prodziekana można było zostać wybranym więcej niż raz. Wśród osób najbardziej zaangażowanych jako funkcyjni na UJ trzeba wymienić Leona Marchlewskiego i Stanisława Maziarskiego. Marchlewski funkcję rektora pełnił w kadencji 1926/27 i 1927/28; prorektora – 1928/29; dziekana – 1913/14 i 1925/26; prodziekana – 1914/15. Z kolei Maziarski rektorem był w kadencji 1933/34–1935/36; dziekanem – w kadencji 1916/17, 1922/23, 1923/24 i 1924/25; prodziekanem – 1917/18, 1925/26 i 1926/27. Rektorem UJ w okresie międzywojennym był także Julian Ignacy Nowak (1921/22). Wspomnieć jeszcze można o Franciszku Krzyształowiczu, który do maja 1919 r. kierował na UJ Katedrą Chorób Skórnych i Wenerycznych, w tym miesiącu otrzymał nominację na profesora zwyczajnego na Wydziale Lekarskim UW i przeniósł się do Warszawy. Na UW był rektorem w roku akademickich 1924/25 i prorektorem – w 1925/26.

Aktywność polityczna i społeczna

W okresie międzywojennym jedynie nieliczni profesorowie UJ bardziej aktywnie włączali się w działalność polityczną. Podobnie było w przypadku Wydziału Lekarskiego. Niemniej kilku profesorów tego Wydziału zafunkcjonowało w tym obszarze na szczeblu centralnym. Wśród nich pierwszoplanową postacią

był niewątpliwie Julian Ignacy Nowak, który w 1922 r. pełnił funkcję premiera, a początkowo jednocześnie ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Politycznie związany był z konserwatystami, w pierwszych latach Drugiej Rzeczypospolitej zbliżył się do Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”. Z ramienia tej partii był też senatorem. W okresie międzywojennym senatorami byli również Emil Godlewski i Leon Marchlewski. Spośród nich bardziej aktywny politycznie (poza Nowakiem) był związany z ruchem ludowym Leon Marchlewski. Ponadto wprawdzie nie był parlamentarzystą, ale zaangażowaniem politycznym wykazywał się działający w ramach obozu narodowego Adam Łobaczewski.

Ze względu na duże obciążenie obowiązkami zawodowymi profesorowie Wydziału Lekarskiego w stosunkowo małym stopniu włączali się w działalność organizacji społecznych. Wśród obszarów najbardziej przez nich preferowanych, co zresztą jest zrozumiałe, był ten związany z szeroko rozumianą działalnością pomocową i dobroczynną, w tym działań dotyczących poprawy zdrowotności społeczeństwa. Do najaktywniejszych społecznie należeli Tadeusz Browicz, Odon Bujwid, Stanisław Ciechanowski, Kazimierz Kostanecki, Karol Klecki i Kazimierz Majewski. W porównaniu z innymi wydziałami UJ, także pozostałymi polskimi uniwersytetami, Wydział Lekarski miał wyjątkowo silną „reprezentację” osób związanych z masonerią. Wolnomularzami byli Odon Bujwid, Franciszek Krzyształowicz, Tadeusz Rogalski i Franciszek Walter.

W tym miejscu można jeszcze wspomnieć o innych, oprócz zaangażowania politycznego i społecznego, pozazawodowych zainteresowaniach przedstawicieli analizowanej grupy. Niektórzy próbowali sił w twórczości literackiej i artystycznej, niektórzy byli kolekcjonerami dzieł sztuki, interesowali się i sami czynnie uprawiali sport. Wspomnieć tu można chociażby o Napoleonie Cybulskim, który grał na wiolonczeli w kwartetach smyczkowych; Wincenty Łepkowski pisał wiersze; Leon Wachholz był autorem przekładów dzieł literackich (sam też pisał); Jana Miodońskiego uważano za znawcę Krakowa i niezrównanego gawędziarza; Franciszek Kryształowicz realizował się jako taternik; Jan Olbracht był zapalonym myśliwym.

Rodzina

Udało się uzyskać informacje o stanie cywilnym wszystkich analizowanych osób. Na 48 profesorów Wydziału Lekarskiego tylko 3 nie założyło rodziny, pozostali żenili się jednokrotnie – 38 osób, lub dwukrotnie – 7 osób. Odnosząc przytoczone liczby do podobnych danych dotyczących wszystkich profesorów UJ, trzeba stwierdzić, że profesorowie Wydziału Lekarskiego nie wyróżniali się na tle tej większej zbiorowości. Odliczając od całkowitej liczby profesorów UJ (210 osób), duchownych katolickich (17 osób), otrzymujemy grupę 193 profesorów (w tym znajdują się także profesorowie Wydziału Lekarskiego). Spośród nich związku małżeńskiego nie zawarło 16 osób, jeden raz zawarły go 153 osoby, dwukrotnie – 23, trzykrotnie – 1. Oczywiście wśród osób więcej niż raz zmieniających stan cywilny byli zarówno ci, którzy owdowiali, jak i rozwodnicy.

W przypadku dzieci profesorów Wydziału Lekarskiego, którzy pozostawali w związku małżeńskim, większość z nich miała ich nie więcej niż dwoje⁹. W grupie tej znalazło się 10 małżeństw, które w ogóle nie miały potomstwa, 7 takich, które wychowywały jedno dziecko, i 11 posiadających dwoje dzieci. W mniejszości były rodziny bardziej liczne, 5 profesorów miało troje dzieci, 2 – czworo, 3 – pięcioro, 2 – sześcioro. Jeden z profesorów wychowywał pasierbicę, jeden córkę adoptowaną, w przypadku 3 osób na temat liczby ich potomstwa nie mamy informacji. Najliczniejsze rodziny (sześcioro dzieci) mieli Odon Bujwid i Napoleon Cybulski. Biorąc pod uwagę dzietność rodzin wszystkich profesorów UJ, to liczba rodzin wielodzietnych (przynajmniej troje dzieci) w przypadku profesorów Wydziału Lekarskiego była większa niż wynikałoby to ze średniej dla całej uczelni, choć wśród „rekordzistów”, jeśli chodzi o liczbę dzieci znajdowały się osoby spoza analizowanego Wydziału – najwięcej miał ich (jedenaścioro) specjalizujący się w historii nauk ścisłych Ludwik Birkanmajer.

⁹ Żaden z 3 kawalerów – profesorów Wydziału Lekarskiego – nie miał dzieci, które urodziłyby się poza związkiem małżeńskim.

Losy po 1939 roku

Profesorowie UJ, którzy mieli kierować katedrami w nowym roku akademickim 1939/40, faktycznie nie rozpoczęli już zajęć dydaktycznych. Wkrótce część kadry dotknęła przeprowadzona w listopadzie 1939 r. niemiecka akcja pacyfikacyjna (*Sonderaktion Krakau*)¹⁰. Większość z wówczas zatrzymanych trafiło do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, wśród nich znajdowało się 11 osób z interesującej nas grupy profesorów Wydziału Lekarskiego: Kazimierz Kostanecki, Ksawery Lewkowicz, Kazimierz Majewski, Stanisław Maziarski, Jan Miodoński, Janusz Supniewski, Władysław Szumowski, Tadeusz Tempka, Leon Wachholz, Franciszek Walter i January Zubrzycki. Stanisław Ciechanowski podczas akcji niemieckiej został zatrzymany, ale ostatecznie do obozu nie trafił. Wszyscy więzieni w Sachsenhausen w 1940 r. powrócili do Krakowa, z wyjątkiem Kazimierza Kostaneckiego, który zmarł w obozie. Leon Wachholz, który powrócił z obozu, był na tyle schorowany, że już w 1942 r. zmarł. Dwóch profesorów życie straciło w innych obozach koncentracyjnych: Marian Gieszczykiewicz został zastrzelony w Auschwitz-Birkenau (trafił tu za ukrywanie Żydów i pomoc Armii Krajowej), a Witold Witanowski zmarł lub został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Mittelbau (wcześniej przebywał w obozie w Ravensbrück). Janowi Olbrychtowi udało się przeżyć pobyt w Auschwitz-Birkenau, a następnie w Mauthausen. W czasie wojny życie stracili zamordowany w Katyniu Stefan Pieńkowski i zamordowany w Charkowie Zygmunt Szantroch (wcześniej więzień obozu w Starobielsku)¹¹.

W czasie okupacji większość przedstawicieli interesującej nas grupy pracowała w placówkach szpitalnych, prowadziła prywatną praktykę lekarską, wielu zaangażowało się w tajne nauczanie uniwersyteckie. Po zakończeniu wojny zdecydowana większość osób, która była czynna zawodowo w 1939 r., podjęła pracę jako nauczyciele akademicy – głównie kierując swymi przedwojennymi katedrami na UJ. Do pracy na krakowskim Wydziale Lekarskim powrócili też przebywający

¹⁰ Szerzej zob.: I. Paczyńska, *Aktion gegen Universitäts-Professoren (Kraków, 6 listopada 1939 roku) i okupacyjne losy aresztowanych*, Kraków 2019.

¹¹ Duża część profesorów Wydziału Lekarskiego UJ była oficerami Wojska Polskiego (oczywiście niektórzy zmarli jeszcze przed wybuchem II wojny światowej). Z analizy życiorysów wynika, że w grupie 48 osób znajdował się generał brygady (Maksymilian Rutkowski), 2 pułkowników (Odon Bujwid i Emil Godlewski), 6 podpułkowników, 6 majorów, 4 kapitanów i 2 poruczników.

w czasie wojny za granicą: Jan Kaulbersz (USA), Brunon Nowakowski (Wielka Brytania) i Tadeusz Rogalski (Wielka Brytania)¹².

Podsumowanie

Profesorowie Wydziału Lekarskiego UJ byli zbiorowością zróżnicowaną, choć wiele elementów ich życiorysu, szczególnie tych dotyczących drogi zawodowej i naukowej, było podobnych. Nie istniało też zbyt dużo różnic między nimi a profesorami innych wydziałów. Wśród tych bardziej istotnych należy zwrócić uwagę na mniejsze wśród profesorów Wydziału Lekarskiego niż innych wydziałów zróżnicowanie przy wyborze miejsca studiów, doktoryzowania i przechodzenia procedury habilitacyjnej. Większość z nich była „wierna” jednej uczelni – macierzystemu UJ. Niewiele różnic da się dostrzec także w przypadku życia rodzinnego, choć nieco większa była w przypadku profesorów Wydziału Lekarskiego liczba rodzin wielodzietnych. Zaskakująca w przypadku profesorów Wydziału Lekarskiego jest skromna liczba takich osób, których ojcowie byli lekarzami (ewentualnie farmaceutami). Jak wspomniano, tylko jeden przyszły profesor miał ojca lekarza, jeden weterynarza, a dwóch farmaceutów. W przypadku całego UJ takich osób było w sumie dziewiętnaście. W odniesieniu do aktywności społecznej i politycznej pewnym wyróżnikiem było zaangażowanie się w strukturach wolnomularskich aż czterech przedstawicieli analizowanej grupy przy mimo wszystko stosunkowo małym ogólnym zaangażowaniu społecznym i politycznym.

¹² Do kraju nie powrócił Jerzy Fegler przebywający w czasie wojny w Wielkiej Brytanii. W chwili wybuchu wojny nie był on już jednak profesorem UJ, w lipcu 1939 r. otrzymał nominację na profesora fizjologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (katedry nie zdążył objąć).

ANEKS

Profesorowie Wydziału Lekarskiego UJ w okresie międzywojennym i kierowane przez nich katedry

BAUROWICZ ALEKSANDER

Katedra Laryngologii i Rynologii / Katedra Laryngologii, Rynologii i Otiatrii (Katedra Otorynolaryngologii, Katedra Chorób Gardła, Nosa i Uszu)¹³

BOSSOWSKI ALEKSANDER

II Katedra Chirurgii

BROWICZ TADEUSZ

Katedra Anatomii Patologicznej

BUJWID ODON (ODO)

Katedra Higieny

CIECHANOWSKI STANISŁAW

Katedra Anatomii Patologicznej

CYBULSKI NAPOLEON

Katedra Fizjologii

FEGLER JERZY

Katedra Patologii Ogólnej i Doświadczalnej

GĄDZIKIEWICZ WITOLD

Katedra Higieny

GIESZCZYKIEWICZ MARIAN

Katedra Bakteriologii

GLATZEL JAN

II Katedra Chirurgii

Katedra Chirurgii¹⁴

GODLEWSKI EMIL (JUNIOR)

Katedra Historii Rozwoju Człowieka i Biologii Ogólnej (Katedra Biologii i Embriologii)

JAWORSKI WALERY

Katedra Patologii i Terapii Szczegółowej Chorób Wewnętrznych (Katedra Chorób Wewnętrznych)

KADER (KADER-KADERAS) BRONISŁAW

Katedra Chirurgii / I Katedra Chirurgii

KARAFFA-KORBUTT KAZIMIERZ

Katedra Higieny

KAULBERSZ JERZY

Katedra Fizjologii

¹³ Po ukośniku umieszczono nazwę zmodyfikowanej katedry, którą nadal kierował dany profesor; w nawiasie znajduje się nazwa katedry, której używano zamiennie w danym okresie.

¹⁴ W kolejnym wierszu umieszczono nazwę nowej katedry, którą powierzono danej osobie (mogło się to dokonać na podstawie nowej nominacji, choć nie było to regułą – szczególnie jeżeli wcześniejsza nominacja nie określała numeru katedry, a jedynie specjalizację).

KLECKI KAROL

Katedra Patologii Ogólnej i Doświadczalnej

KOSTANECKI KAZIMIERZ

Katedra Anatomii Opisowej

KRZYSZTAŁOWICZ FRANCISZEK

Katedra Chorób Skórnych i Wenerycznych

LATKOWSKI JÓZEF

I Katedra Chorób Wewnętrznych / II Katedra Chorób Wewnętrznych

LENARTOWICZ JAN TADEUSZ

Katedra Chorób Skórnych i Wenerycznych (Katedra Dermatologii i Wenerologii)

LEWKOWICZ KSAWERY

Katedra Pediatrii

ŁAZARSKI JÓZEF

Katedra Farmakologii i Farmakognozji / Katedra Farmakologii

ŁEPKOWSKI WINCENTY

Katedra Dentystryki (Katedra Stomatologii)

ŁOBACZEWSKI ADAM

Katedra Farmakognozji

MAJEWSKI KAZIMIERZ

Katedra Okulistyki

MARCHLEWSKI LEON

Katedra Chemii Lekarskiej

MAYDELL ERNEST

Katedra Fizjologii

MAZIARSKI STANISŁAW

Katedra Histologii (Katedra Histologii Prawidłowej)

MIODOŃSKI JAN

Katedra Laryngologii, Rynologii i Otiatrii (Katedra Otorynolaryngologii)

NITSCH ROMAN

Katedra Higieny (Katedra Higieny i Bakteriologii)

NOWAK JULIAN IGNACY

Katedra Weterynarii / Katedra Weterynarii i Bakteriologii / Katedra Weterynarii i Medycyny Doświadczalnej

NOWAKOWSKI BRUNON ANTONI

Katedra Higieny

NOWOTNY FRANCISZEK

Katedra Otologii (Katedra Laryngologii, Rynologii i Otologii)

OLBRYCHT JAN

II Katedra Medycyny Sądowej / Katedra Medycyny Sądowej

ORŁOWSKI WITOLD

I Katedra Chorób Wewnętrznych (I Katedra Medycyny Wewnętrznej)

II Katedra Chorób Wewnętrznych

PIEŃKOWSKI STEFAN KAZIMIERZ

Katedra Neurologii i Psychiatrii

PILTZ JAN

Katedra Neurologii i Psychiatrii (Katedra Neuropatologii i Psychiatrii)

ROGALSKI TADEUSZ

Katedra Wychowania Fizycznego

ROSNER ALEKSANDER

Katedra Położnictwa i Ginekologii

RUTKOWSKI MAKSYMILIAN

II Katedra Chirurgii

I Katedra Chirurgii / Katedra Chirurgii

SUPNIEWSKI JANUSZ WIKTOR

Katedra Farmakologii

SZANTROCH (SCHANTROCH) ZYGMUNT

Katedra Anatomii Opisowej

SZUMOWSKI WŁADYSŁAW

Katedra Historii i Filozofii Medycyny

TEMPKA TADEUSZ

I Katedra Chorób Wewnętrznych

WACHHOLZ LEON

Katedra Medycyny Sądowej / I Katedra Medycyny Sądowej

WALTER FRANCISZEK

Katedra Dermatologii i Wenerologii (Katedra Chorób Skórnych i Wenerycznych)

WITANOWSKI (RAWITA-WITANOWSKI) WITOLD

Katedra Farmakognozji

ZUBRZYCKI JANUARY

Katedra Położnictwa i Ginekologii

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Źródła

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu [akta personalne]: sygn. 50u (Aleksander Baurowicz), sygn. 50u (Tadeusz Browicz), sygn. 50u (Stanisław Ciechanowski), sygn. 50u (Napoleon Cybulski), sygn. 50u (Emil Godlewski), sygn. 51u (Bronisław Kader), sygn. 50u (Walery Jaworski), sygn. 51u (Karol Klecki), sygn. 51u (Kazimierz Kostanecki), sygn. 51u (Franciszek Krzyształowicz), sygn. 51u (Józef Latkowski), sygn. 51u (Ksawery Lewkowicz), sygn. 51u (Kazimierz Majewski), sygn. 51u (Józefa Łazarski), sygn. 51u (Wincenty Łepkowski), sygn. 51u (Leon Marchlewski), sygn. 51u (Stanisław Maziarski), sygn. 51u (Roman Nitsch), sygn. 51u (Julian Nowak), sygn. 51u (Franciszek Nowotny); sygn. 52u (Jan Piltz), sygn. 52u (Aleksander Rosner), sygn. 52u (Maksymilian Rutkowski), sygn. 52u (Leon Wachholz), sygn. 67u (Leon Marchlewski); sygn. 109u (Władysław Szumowski).

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [akta personalne]: sygn. sygn. 1909, 2408, 2562, 2597, 2603, 2638, 3189, 3283, 3529, 3945, 3983, 4171, 4236, 4304, 4416, 4596, 4619, 4705, 4750, 4979, 5345, 5387, 5429, 5999, 6228, 6369, 6393, 6565, 6929.

Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie, Uniwersytet Stefana Batorego [akta personalne]: f. 175, ap. 3 IXB, b. 106; f. 175, ap. 1 IBb, b. 136; f. 175, ap. 1 IBb, b. 136; f. 175, ap. 14, b. 141; f. 175, ap. 3 IXB, b. 176; f. 175, ap. 1 IBb, b. 1124.

Lwowskie Państwowe Archiwum Obwodowe, Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie: f. 26, op. 14, spr. 2381.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [akta personalne]: sygn. S II 619 – Aleksander Baurowicz, sygn. S II 619 – Tadeusz Browicz, sygn. S II 619 – Odo Bujwid, sygn. S II 619 – Stanisław Ciechanowski, sygn. S II 619 – Napoleon Cybulski, sygn. S II 619 – Jerzy Fegler, sygn. S II 619 – Marian Gieszczykiewicz, sygn. S II 619 – Jan Glatzel, sygn. S II 619 – Bronisław Kader, sygn. S II 619 – Emil Godlewski, sygn. S II 619 – Walery Jaworski, sygn. S II 619 – Kazimierz Karaffa-Korbutt, sygn. S II 619 – Jerzy Kaulbersz, sygn. S II 619 – Karol Klecki, sygn. S II 619 – Kazimierz Kostanecki, sygn. S II 619 – Franciszek Krzyształowicz, sygn. S II 619 – Józef Latkowski, sygn. S II 619 – Jan Lenartowicz, sygn. S II 619 – Ksawery Lewkowicz, sygn. S II 619 – Józef Łazarski, sygn. S II 619 – Wincenty Łepkowski, sygn. S II 619 – Adam Łobaczewski, sygn. S II 619 – Kazimierz Majewski, sygn. S II 619 – Leon Marchlewski, sygn. S II 619 – Ernest Maydell, sygn. S II 619 – Stanisław Maziarski, sygn. S II 619 – Jan Miodoński, sygn. S II 619 – Roman Nitsch, sygn. S II 619 – Julian Nowak, sygn. S II 619 – Brunon Nowakowski, sygn. S II 619 – Franciszek Nowotny, sygn. S II 619 – Jan Olbrycht, sygn. S II 619 – Witold Orłowski, sygn. S II 619 – Stefan Pieńkowski, sygn. S II 619 – Jan Piltz, sygn. S II 619 – Tadeusz Rogalski, sygn. S II 619 – Aleksander Rosner, sygn. S II 619 – Maksymilian Rutkowski, sygn. S II 619 – Janusz Supniewski, sygn. S II 619 – Zygmunt Szantroch, sygn. S II 619 – Tadeusz Tempka, sygn. S II 619 – Leon Wachholz, sygn. S II 619 – Franciszek Walter, sygn. S II 619 – Witold Witanowski, sygn. S II 619 – January Zubrzycki.

Spuścizny: Spuścizna Emila Godlewskiego, sygn. 4/20; Spuścizna Walerego Jaworskiego, sygn. 31/1; Spuścizna Jana Olbrychta, sygn. 84/1, 84/2; Spuścizna Tadeusza Rogalskiego, sygn. 54/1; Spuścizna Leona Wachholza, sygn. 29/1.

Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, Akta personalne: sygn. 138/Lenartowicz.

Archiwum Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Akta personalne: sygn. 1/686 (Witold Orłowski).

Archiwum PAN i PAU w Krakowie: Materiały Leona Marchlewskiego, sygn. K III 73, t. 13, 14; Materiały Janusza Supniewskiego, sygn. K III 171, t. 5, 6; Materiały Tadeusza Tempki, sygn. K III-42, t. 102, 103/1, 103/2, 105.

Biblioteka PAU i PAN w Krakowie – Zbiory Specjalne: Materiały Kazimierza Kostaneckiego, sygn. 7374.

Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego – Oddział Rękopisów: Materiały Władysława Szumowskiego, sygn. 9935 III, sygn. 9936 III.

Główna Biblioteka Lekarska – Dział Starej Książki Lekarskiej: Materiały dotyczące Tadeusza Browicza, sygn. 1-166-20; Izba Lekarska Krakowska (Stanisław Ciechanowski); Materiały dotyczące Napoleona Cybulskiego, sygn. 1-166-30; sygn. S II 619 – Witold

Gądzikiewicz (teczka personalna); Materiały dotyczące Witolda Gądzikiewicza, sygn. 442 (14); Izba Lekarska Warszawsko-Białostocka (Witold Gądzikiewicz); Materiały dotyczące Franciszka Krzyształowicza, sygn. 516 (11); Materiały dotyczące Romana Nitscha, sygn. 516 (5); Spuścizna Władysława Szumowskiego, sygn. 1/881 (papiery osobiste); Izba Lekarska Krakowska (Władysław Szumowski).

Pamiętniki

Bujwid O., *Osamotnienie. Pamiętniki z lat 1932–1942*, oprac. D. i T. Jarośniński, Kraków 1990.

Opracowania

Hanecki M., *Tadeusz Browicz. Życie i działalność naukowa*, Warszawa 1956.

Mateja A., *Recepta na adrenalinę. Napoleon Cybulski i krakowska szkoła fizjologów*, Wołowiec 2019.

Paczyńska I., *Aktion gegen Universitäts-Professoren (Kraków, 6 listopada 1939 roku) i okupacyjne losy aresztowanych*, Kraków 2019.

Przeniosło M., Przeniosło M., *The History of Physiology: The Chair of Physiology at the Faculty of Medicine of the Jagiellonian University 1918–1939*, „Journal of Physiology and Pharmacology” 2019, vol. 70, no. 5.

Przeniosło M., Przeniosło M., *Professors of Internal Diseases at Polish Universities in 1918–1939*, „Polish Archives of Internal Medicine” 2017, vol. 127, no. 9.

Sześćsetlecie medycyny krakowskiej, t. 2, *Historia katedr*, red. L. Tochowicz, Kraków 1964. *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Lekarskiego*, Kraków 2000.

O autorach:

prof. dr hab. Małgorzata Przeniosło – profesor w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Kierunki badawcze: historia nauki i oświaty, dzieje dobroczynności i opieki społecznej w XIX i XX w.; dzieje Lwowa i Wilna w XIX i XX w.

e-mail: małgorzata.przenioslo@ujk.edu.pl

prof. dr hab. Marek Przeniosło – profesor w Instytucie Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Kierunki badawcze: historia nauki, społeczeństwo polskie w latach I wojny światowej, dzieje Lwowa i Wilna w XIX i XX w.

e-mail: marek.przenioslo@ujk.edu.pl